

Милосав Ђалић

МИРИС ЗРЕЛОГ ЛЕТА НА БАЧИЈАМА

Кад је све било готово, Младен је полако узео Марино тело, уврио га покровом, спустио у ковчег, и гологлав, стао пред њим, као да се каје. Кречари који су је чували целу ноћ, Милош и Гојко, унели су ковчег са Мариним телом и спустили га на кревет у великој соби. Рођаци су се брзо окупили, чим је свануло, прилазили су и бађали цвеће по покрову и лицу покојнице. Ту су били и поклони који се обично доносе мртвима на растанку: јабуке, крушке, накит, пешкири, вештачко цвеће. То се ставља обично поред ногу. Младен је ставио поклопац и закивао га јаким ударцима, ударао је као суманут, а ударци су ђепали тишину пакашничке чамотиње. Тамо у великој соби, где је Мара лежала и умрла, по зидовима и око постеље постављени су венци. А на покров је пошкропљено неколико капи црног вина. Упаљени тамјан је мирисао у кадионици. На узглављу су запаљене свеће, а испод ногу је стављено жито. Пришао је њеном мртвом телу поп Бора Трнавац, додирнуо јој чело мирисним уљем, опрао лице и руке светом водом. Нешто од њеног одела је спаковано поред леша и биће укопано заједно са њом, онако као што се примерак „Египатске књиге мртвих“ обично закопава с мумијом.

Сада, док се гаси ноћ над овом кућом, после Мариног одласка нестајем и ја у облацима креча и прашине који се извијају с кречане. С тугом се сећам како је мајка волела Мару, можда и више него мене и брата Христивоја, ваљда зато што је била једино женско у кући, па је водила свуда где је одлазила; сада је нестала из куће и последња љубав мајке Томаније. Осећам да је сада за мене све мртво на овом брду; мртва је мајка Томанија и успомена на њу, мртав је отац Јеремија, као и успомена на њега, мртва је сестра Мара, и брат Христивоје у Паризу је мртав, и ја сам мртав, мртво је и моје сећање на најлепше дане детињства,

мртво је све оно што се више не враћа као радост у моје сећање на најлепше дане, и све је заувек и неповратно прошло.

Он утрну лампу која је шкиљила на почапавелом дувару и у соби завлада полумрак. У тамп се изгубише и странице логорског дневника који ће ту остати пуст, нем, непотребљив, и осим за њега, Младена, он више ни за кога нема никаквог значаја. У тренуцима кад му се срце стезало од страха што ће остати сам, од старости и немоћи, које га ево полако и обузимају на овом страшном брду, посетио је за ракијом утехом, исцелитељком, јер је стотину пута могао бити мртав у тим мукама, а ово сада, ова самоћа и страх, шта су према ужасним логорским патњама од којих је до сада могао иструлити, бити спаљен и испечен као хлеб у црепуљи Пакашнице. Ракија смрди по соби, Младен више не осећа њен задах, он зна да му је снага на измаку, да га је живот удесио, да он више никад неће сићи низ ово брдо нити ће да се попне уз његове стрмине до куће, и биће тада свему крај.

Старе бољке његовог крхког тела се разбуктавају, кад буде можда ускоро дошао брат Христивоје, доктор из Париза, наћи ће га већ у кревету, слабог и непокретног, на истом оном кревету на коме је Мара одлежала лето и умрла ноћас. Он зна да више нема никога ко би макар и помислио на њега. Са Драгињом се давно растао, била је то промашена љубав и још више промашени брак, никад се више отад нису видели ни проговорили. Каснија љубав са Неном опет је била пустиш.

То што је све са женом доживео, то и није била љубав, то су били само кратки крикови страсти, а потом одбојност и неподношљивост. Сећа се како му је Нена певала на једном од последњих сусрета. И сада му у души поиграва циганска песма „Ратко”, коју је Нена тако дражесно отпевала под жалосним врбама, па је молио да понови.

Сећа се некадашњих одлазака Драгињиној кући, док су још били заједно. У село испод Гоча, уским козјим путевцима. Околу су их окруживале мирисне храстове шуме пуне жира и маховине, зрелог лета у мирисним бачијама, храстове шуме у зрењу, они су лагано корачали према брду на коме се налазила њена кућа, околу су биле брдске стрмине посуте камењем, волео је одувек ту дивљину њених предела, а она ништа његово није волела, неколико година касније. Пролазили су поред малог сеоског гробља, сакривеног међу клеке и рошаве врзине, па су свраћали на угажену гробљанску земљу, пуну мокре и каљаве траве. Показала му је споменчиће њеног брата и сестре који су се родили пре ње, а затим су умрли од неких дечјих болести, не доживевши да им се зарадују отац и мајка.

Ставили сте понеки планински цвет, проговорили по неку реч и отишли. Ту је то њено племе, ту су ти њени вредни планинци који су волели тебе и њу, али који вас никад више нису разумели ни волели кад сте се растали. У

странама су се жутеле ливаде, пуне раних маслачака и мирисних трава, а у потоцима папрат је мирисала под орасима на зрелост планинског лета које се ближи крају, а ти си размишљао како се полако и живот ближи крају. Осетио си још тада близину болести и страха од самоће, па си молио Драгињу да те не оставља, што човек никад не треба да чини. Осетљивост, коју си наследио од мајке, натерала те да заплачеш. Она, искварена, бездушно је певала и кикотала се, док си ти јецао у сазнању да те очекује немоћ и мрак празне куће на пакашничком брду, од чега си се плашио, као што си се целог живота и плашио да ћеш једном остати потпуно сам. „А твоја болест, твоја туберкулоза”, викала је поред твојих ушију, „не могу да те смислим. Ти треба да одеш од мене зато што си болестан”. У твојој сељачкој души су цветале њене ливаде, заувек си понео трагове козјих стаза у младим шумама њеног планинског села у које више никад ниси отишао после расанка с њом, веровао си у доброту оних људи од које она ништа није имала, тих људи који снагу источише грбајући земљу која им се ничим не одужи осим гробљем и хумкама.

ПРЕСТА
ПРЕСТА

Далеко су те године сада за њим, и све је то непријатно што се догодило. Васкрсава у мислима сунчани дан онога лета кад сте се упознали па сте пошли ка њеној кући с пуним торбама поклоне за њену мајку и оца. Њена мајка је рекла да си ти права прилика за њену Драгињу. У недоходу оног времена које се руни под звоном заборава, изнад свих лета са њеном некадашњом лепотом, и у сновима ти се често ноћу кези њено искварено лице у виду освете за све оно добро што си за њу учинио. И величина твоје усамљености никад се не може упоредити са мером њене патње која је сналазила после расанка с тобом. Она није знала да ће и њу неко одгурнути једног дана, као што је она тебе одгурнула. С годинама неће више моћи ни она да се попије на оне стрмине ка њеном селу, па ће сигурно жаљити за данима кад сте се заједно пењали уз оне стазе под ужареним праменом сунца. Тада би те сигурно и пожелела, јер је остала напуштена, горе него икад. Остала је као камен горски, сглаћен ветром и опран кишом.

На пепелу заборава свог живота који те је више миошћао него што си у њему учествовао, нема више ничег што би те убедило у помисао да треба још постојати. Време је, Младене, да потражиш своје место на Бурновици: или ћеш под крушком дивљаком, или ћеш на крају гробља, поред пута куда си често пролазио. На Бурновици има пуно лепих места где човек може вечно да се одмара. Ти си то знао и док си силазио с кречане, лети, кад су владале опаке врућине, очекивао си време кад ћеш да се простреш колико си дугачак под миришљавим гробљанским липама. А после кратког сна устајао си, одлазећи кући, био си немо захвалан богу што си жив и што не почиваш у овој земљи. А видиш, она те је стрпљиво очекивала, годинама, незахвалница, тајно ти гроб копала, вукла те и привлачила тихо, и

ти си сада њен. Ти си сада земљосан човек. И чекаће те она још: док не испијеш последњу ракију од које ће да те заболи утроба, док не покупиш зреле јабуке које су свуноћ падале, док не склопиш логорски дневник из најжешћих дана живота који ће да остане најбољи сведок после тебе, то ти је даривано уместо сина и уместо порода који никад ниси имао. Треба направити тестамент и на ово што је остало, на ову кућу трулу као труле јабуке по дворишту, на брата Хрививоја, доктора из Париза који ће доћи овде неког лета, да вам гробове помилује погледима и да вам у последњој свечаности одласка на путу ка вечности изљуби лица кречарска, уцртана у мермер, кад већ за живота није стигао да вас изљуби у бела лица и да вас испрати на Бурновицу која је пуна кречара, овчара, војника, бивших логораша, дунђерина, бунарџија, крстача, поломљених копаља. То је историјска земља по којој ће, исто тако усамљен и проклет, занет временом које му је избило све радости из срца, да гази један париски доктор и научник, поникао на овом крсту и камену што се вековима окреће око ваших костију које су до неба нарасле.

Ако је ово крај, онда ћемо се у земљи наставити, помисли Младен лежећи на кревету из кога су ноћас изнели његову мртву сестру Мару, и по ко зна који пут виде ону најдражу слику: како с мајком Томанијом иде у пакашничку цркву са жутиим невеном у десној руци, тим најдражим цветом свог детињства и свог живота. Она, погурена и већ остарела, застајкује, а он, здрав и весео дечачић, сачекује је, гледајући пут неба које је мирисало на скорашњу кишу.